

Covenant & Conversation

Jonathan Sacks
THE RABBI SACKS LEGACY

MANEVİYAT ÜZERİNE ETÜTLER

RABI LORD JONATHAN SACKS'IN ÖĞRETİ VE YAZILARINDAN

Covenant & Conversation yazılarına sağladıkları ve Harry (Chaim) Schimmel'in anısına adanan cömert sponsorlukları için Schimmel Ailesi'ne teşekkürlerimizle. "R. Chaim Schimmel'in Tora'sını, onunla ilk karşılaştığım zamandan beri severim. Sadece yüzeysel gerçeğe değil, altta yatan daha derin gerçeğe olan bağlantısıyla da ilgilenmeye gayret eder. 60 yıldır kendisine eşlik eden olağanüstü eşi Anna'yla birlikte, aile, cemaat ve Tora sevgisine adanmış bir yaşam inşa ettiler. Ortaya koydukları örnek yaşamla beni fazlasıyla etkilemiş müstesna bir çift." – Rabi Sacks

Ekev:

Dinlemenin Tinselliği

Aslında bu Yahudilikteki en önemli sözcüklerden biridir; ama aynı zamanda anlamı en az kavrananlar arasındadır. En ünlü iki kullanımı, geçen ve bu haftaki *peraşalarda* yer almaktadır: “*Dinle* Yisrael, *A-Şem* Tanrı’mızdır; *A-Şem* Bir’dır” (Devarim 6:4) ve “Eğer size bugün emretmekte olduğum emirlerimi *dikkatle dinler*, [böylece] tüm kalbinizle ve tüm canınızla Tanrı’nız *A-Şem*’i sever ve O’na ibadet ederseniz...” (Devarim 11:13). Dikkat etmişsinizdir; bunlar *Şema*’nın ilk ve ikinci paragraflarını açan cümlelerdir. Bu sözcük *peraşanın* ilk pasuğunda da geçmektedir: “Eğer bu kanunları *dinlerseniz...*” (Devarim 7:12).

Bahsi geçen sözcük, tabii ki *Şema*’dır. Başka bir yerde¹ bu sözcüğün başka bir dile tam olarak çevrilmesinin temelde mümkün olmadığını öne sürmüştüm. Bunun sebebi, sözcüğün birçok farklı anlama geliyor olmasıdır: dinlemek, duymak, dikkati vermek, anlamak, içselleştirmek, cevap vermek, itaat etmek. *Şema*, Devarim kitabının motif-sözcüklerinden biridir ve bu kitapta tam 92 kez geçmektedir ki bu, Tora’nın diğer herhangi bir kitabında görülenden daha fazladır. Moşe, hayatının son ayı içerisinde halka tekrar tekrar *Şema* demiştir: dinle, kulak ver, dikkatini odakla. Ne söylediğimi duy. Tanrı’nın ne söylediğini duy. O’nun bizden neler istediğini dinle. Sadece dinlesen... *Yahudilik bir dinleme dinidir*. Bu, Yahudiliğin uygarlığa bulunduğu en özgün katkılardan biridir.

¹ Bkz. Mişpatim *peraşası* hakkındaki Covenant & Conversation yazısı: “Yapmak ve Dinlemek”.

Batı kültürü iki temel üzerine inşa edilmiştir: Antik Yunan ve antik Yisrael. Ve bu ikisi birbirinden son derece farklıdır. Yunan kültürü son derece görsel bir kültürdü. En büyük başarıları gözle ve görmekle bağlantılıydı. Dünyanın görüp göreceği en büyük sanat, heykeltirlik ve mimari eserlerini üretmişti. En karakteristik grup etkinlikleri – tiyatro performansları ve olimpiyat oyunları – birer gösteri niteliğindedir: seyredilen performanslardı. Plato (Eflatun) bilginin, bir tür derin görü olduğunu, başka bir deyişle, şeylerin yüzeyin altındaki asıl formlarının görülmesi olduğunu düşünüyordu.

Bilginin görmek olduğu şeklindeki bu fikir, bugün bile Batı’nın baskın metaforu olmayı sürdürmektedir. Bizler, *iç görüden, öngörüden, geriye dönük bakıştan* bahsederiz. Bir *gözlem* sunarız. Bir *perspektifi* benimseriz. *Resmederiz. Aydınlatırız*. Bir konunun üzerine *ışık tutarız*. Bir şeyi anladığımız zaman *görüyorum* deriz.²

Yahudilik, radikal bir alternatif sunmuştur. Yahudilik, göremediğimiz bir Tanrı’ya, görsel olarak temsil edilemeyen bir Tanrı’ya inançtır. Oyma bir suret – görsel bir simge – yapma eyleminin ta kendisi bir putperestlik formudur. Moşe’nin geçen haftaki *peraşada* halka hatırlattığı gibi, Bene Yisrael Sinay Dağı’nda Tanrı’yla doğrudan bir buluşma yaşadıkları zaman “Sözlerin sesini duydunuz, ama hiçbir suret görmediniz; yalnızca bir ses vardı” (Devarim 4:12). Tanrı görsel olarak değil, seslerle

² Bkz. George Lakoff ve Mark Johnson, *Metaphors We Live By*, University of Chicago Press, 1980 [*Metaforlar: Hayat, Anlam ve Dil* (Minotor Kitap, 2020)].

iletişim kurar. Konuşur. Emreder. Çağırır. Üstün dini eylemin *Şema* olmasının sebebi budur. Tanrı konuştuğu zaman biz dinleriz. O emrettiği zaman, biz itaat etmeye çalışırız.

Nazir olmayı üstlendiği için “*A-Rav A-Nazir*” lakabıyla da bilinen, Rav Kook’un öğrencisi ve önceki Hayfa Baş Hahamı Rabi Şear Yaşuv Koen’in babası Rabi David Kohen (1887-1972), Babil Talmudu’nda anlamaya dair tüm metaforların, görmek değil duymak üzerine kurulu olduğuna işaret etmişti. *Ta şema*, “gel ve dinle”. *Ka maşma lan*, “bize bunu öğretiyor”. *Şema mina*, “buradan şu sonucu çıkar”. *La şamia le*, “hemfikir olmadı”. Geleneksel bir öğretille *şemaata*, “duyulmuş bilgi” adı verilir. Bunun gibi başka birçok örnek vardır.³ Tüm bunlar, *şema* sözcüğünün varyasyonlarıdır.⁴

Bu küçük bir fark gibi görünüyor olabilir, ama aslında muazzam bir farktır. Yunanlar için bilginin ideal formu, bağlantısızlığı içeriyordu. Bir tarafta gören vardır – özne – diğer tarafta görülen şey vardır – nesne – ve ikisi birbirinden farklı âlemlere aittir. Bir tablo veya heykele bakan ya da tiyatrodaki bir piyesi veya Olimpiyat oyunlarını seyreden biri, sanatın veya dramının veya atletik müsabakanın aktif bir parçası değildir. Bir izleyici olarak oradadır, katılımcı olarak değil.

Konuşma ve dinleme ise bağlantısızlık formları değildir. Aksine, bağlantı formlarıdır. Bir ilişki yaratırlar. İbranice bilgi anlamına gelen *daat* sözcüğü, müdahillliği, yakınlığı, hatta mahremiyeti belirtir. “Ve Adam, eşi Hava’yı *bildi* ve [Hava] hamile kalarak doğum yaptı” (Bereşit 4:1). Yunan değil, İbrani kültüründeki anlamıyla, *bilmek* budur. Tanrı sonsuz ve biz sonlu olmamıza rağmen Tanrı ile bir ilişki içine girebiliriz, çünkü sözler bizi birbirimize bağlamaktadır. Vahiyde, Tanrı bize konuşur. Duada, biz Tanrı’ya konuşuruz. İster karı-koca arasında, ister ebeveyn-çocuk arasında, isterse de işveren-çalışan arasında olsun, herhangi bir ilişkiyi anlamak istiyorsanız, birbirlerine nasıl konuştuklarına ve birbirlerini nasıl dinlediklerine yakından dikkat edin. Diğer her şeyi göz ardı edin.

Yunanlar bize, gözlemeden ve çıkarım yapmaktan gelen bilgi formlarını öğretmişlerdir; başka bir deyişle, bilim ve felsefe. İlk bilim insanları ve ilk

filozoflar, MÖ altı ila dördüncü asırda Yunanlardan çıkmıştır.

Ama her şeyi sırf görerek ve görünümle anlamak mümkün değildir. Bu konuda Şemuel kitabında yer alan etkili bir anlatım vardır. Yisrael’in ilk kralı Şaul, bu göreve uygunmuş gibi *görünüyordu*. Uzun boyluydu. “Omzundan yukarı halkın tümünden uzundu” (Şemuel I 9:2, 10:23). Bir kral *imajına* sahipti. Ama ahlak ve mizaç yönünden hiçbir şekilde lider niteliğine sahip değildi. O bir takipçiydi.

Tanrı daha sonra Şemuel’e, Şaul’un yerine başka bir kral meshetmesini söyledi ve ona bu kişinin, Yişay’ın oğullarından biri olacağını bildirdi. Şemuel, Yişay’a gitti ve onun oğullarından birinin, Eliav’ın görünümünden çok etkilendi. Tanrı’nın kastettiği kişinin bu olması gerektiğini düşündü. Ancak Tanrı ona şöyle dedi: “Onun görünümüne ve uzun boyuna bakma, zira reddettim onu. Çünkü [Tanrı] insanın gördüğü gibi görmez. *Zira insan [sadece] görüneni görür, ama A-Şem kalbi görür*” (Şemuel I 16:7).

Yahudiler ve Yahudilik, Tanrı’yı göremeyeceğimizi, ama O’nu duyabileceğimizi ve O’nun da bizi duyduğunu öğretir. Tanrı’yla, ebeveynimiz, ortağımız, hükümrânımız, sevenimiz ve sevdiğimiz olarak yakın bir ilişkiye sahip olabilmemizi sağlayan şey sözdür; konuşmak ve dinlemektir. Tanrı’yı bilimsel olarak gösteremeyiz. Tanrı’yı mantıkla kanıtlayamayız. Bunlar, Yahudi değil, Yunan düşünce şekilleridir. İnanıyorum ki, Yahudi perspektifinden bakıldığında, Tanrı’nın varlığını mantıkla veya bilimle kanıtlamaya çalışmak, hatalı bir girişim olacaktır.⁵ Zira Tanrı nesne değil, öznedir. Yahudi düşünce şekli ise Tanrı’ya, yakınlık ve sevgiyle ve yine, huşu ve saygıyla ilişki kurmak şeklindedir.

Bunun çarpıcı ve çağdaş bir örneği, hayatının büyük bir bölümü boyunca Yahudiliğe yabancı kalmış bir Yahudi’den, yani Sigmund Freud’dan gelmiştir. Freud, psikanalizi “konuşma tedavisi” olarak adlandırmıştı, ama onu “dinleme tedavisi” olarak tarif etmek daha doğru olacaktır.⁶ Zira bu metot, aktif dinlemenin, başlı başına tedavi edici

⁵ Gerçekten de ortaçağın büyük Yahudi filozofları tam da bunu yapmışlardır. Bunu büyük İslam filozoflarının vesile olmasıyla, neo-Platoncu ve neo-Aristocu düşüncenin etkisi altında yapmışlardır. Bu yaklaşımın istisnası, Yeuda A-Levi’nin *Kuzari* adlı eseridir.

⁶ Bkz. Adam Philips, *Equals [Eşitler]*, London, Faber and Faber, 2002, xii. Ayrıca bkz. Salman Akhtar, *Listening to Others: Developmental and Clinical Aspects of Empathy and Attunement [Ötekini Dinlemek: Empati ve Uyum Sağlamanın Gelişimsel ve Klinik Yönleri]*. Lanham: Jason Aronson, 2007.

³ Bu bilgiler, Rabi David Kohen’in eseri *Kol Nevua*’nın açılış sayfalarında yer almaktadır.

⁴ *Zoar*’ın görsel bir terim kullandığı doğrudur: *Ta haze*, “gel ve gör”. Yahudi mistisizmi ile Platoncu veya neo-Platoncu düşünce arasında geniş bir yakınlık vardır. Her ikisi için de bilmek, derin-görünün bir formudur.

özelliğinde olduğu gerçeği üzerine kuruludur. “I hear you” [=seni anlıyorum] ifadesinin bir empati belirtme yolu olarak İngilizce diline girmesi ancak psikanalizin – özellikle de Amerika’da – yayılmasından sonra olmuştur.⁷

Dinlemekte derinden tinsel olan bir şeyler vardır. Dinlemek, uyuşmazlık çözümü konusunda bildiğim en etkili yoldur. Birçok şey uyuşmazlık yaratabilir, ama onu devam ettiren, taraflardan en az birinin, sesinin duyulmadığı yönünde bir his taşımasıdır. Onu dinlememişlerdir. “Onların acısını duymamışlardır.” Bir empati başarısızlığı vuku bulmuştur. Bu nedenledir ki, uyuşmazlık çözümü için güç kullanmak – ve buna boykotlar da dâhildir – son derece kendi kendini baltalar niteliktedir. Bu belki uyuşmazlığı geçici bir süre için bastırabilir, ama mutlaka nüksedecek ve birçok kez bu, öncekine göre daha yoğun bir şekilde olacaktır. Haksız şekilde acı çekmiş olan İyov, kendisini teselli eden arkadaşlarının öne sürdükleri tezlerden etkilenmemiştir. Mesele İyov’un haklı çıkmak konusunda ısrar etmesi değildir: istediği şey, kendisini dinlemeleriydi. Adaletin *audi alteram partem*, “diğer tarafı dinle” kuralını bir varsayılan bir ön gereklilik olarak görmesi bir tesadüf değildir.

Dinlemek, ilişkilerin tam kalbinde yatar. Bizim diğer kişiye karşı açık olduğumuz, ona saygı duyduğumuz, onun algı ve duygularının bizim için önemli olduğu anlamına gelir. Ona dürüst olma iznini vermiş oluruz – böyle yapmamız kendimizi incinebilir hale getirmek anlamına geliyor olsa bile. İyi bir anne veya baba, çocuğunu dinler. İyi bir işveren, çalışanlarını dinler. İyi bir şirket, müşterilerini dinler. İyi bir lider, liderlik ettiği kişileri dinler. Dinlemek, aynı fikirde olmak demek değildir; ama evet, umursamak demektir. Dinlemek, sevgi ve saygının yetiştiği iklimdir.

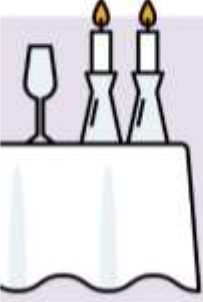
Yahudilikte bizler, Tanrı ile olan ilişkimizin, başka insanlarla olan ilişkilerimiz açısından sürekli devam eden bir eğitim olduğuna inanırız. Eğer biz eşimizi, çocuklarımızı veya yaptığımız bir işten etkilenen kişileri dinlemekten geri kalıyorsak, Tanrı’nın bizi dinlemesini nasıl bekleyebiliriz? Ve eğer biz dinlemeyi öğrenmediyse, Tanrı ile buluşmayı nasıl bekleyebiliriz? Horev Dağı’nda, Tanrı, Eliyau’ya, Kendisi’nin rüzgârda, yer

sarsıntısında veya ateşte değil, benim *yalnızca dinlediğiniz takdirde duyabileceğiniz bir ses* olarak tanımladığım *kol demama daka*, yani “durgun, ince bir seste olduğunu öğretmişti (Melahim I 19:12).

Kalabalıklar büyük hatiplerden etkilenir, ama hayatları büyük dinleyiciler değiştirir. İster Tanrı’yla isterse de başka insanlarla aramızdaki ilişkilerde olsun, dinlemek, sevginin uvertürüdür.⁸

⁷ Empati ve sempati arasında bir fark olduğuna dikkat edin. “Seni anlıyorum” demek, samimiyetle veya başka bir şekilde, “duygularımı dikkate alıyorum” mesajını vermenin bir yoludur ve mutlaka “söylediklerinle veya seninle hemfikirim” anlamına gelmeyebilir.

⁸ Dinleme teması hakkında daha fazlası için bkz. Bereşit *peraşası* hakkındaki Covenant & Conversation yazısı “Dinleme Sanatı” ve Bamidbar *peraşası* hakkındaki yazı “Sessizliğin Sesi”.

Şabat Sofrasında

1. Suretlerin başaramayıp sözlerin başardığı şeyler nelerdir?
2. Sözler ne şekilde Tanrı ile aramızdaki ilişkide merkezi bir yere sahiptir?
3. Dinlemek nasıl sevgiye götürür?

• Bu sorular, Rabi Sacks'ın bu haftaki Covenant & Conversation yazısının **Family Edition** versiyonundan alınmıştır. Nesilleri birbirine bağlayan, interaktif bir öğrenim için bu versiyonun bütününe şu bağlantıdan ulaşabilirsiniz: <https://www.rabbisacks.org/covenant-conversation-family-edition/eikev/the-spirituality-of-listening/>

Family Edition şimdi Türkçe!